

Amerikaans exceptionalisme in de 21e eeuw

De toepassing van Amerikaans exceptionalisme als instrument in de buitenlandpolitiek van Bush en Obama

Student: Andrea Dörr

Studentnummer: 6199165

Email-adres: a.dorr@students.uu.nl

Studie: Geschiedenis (Universiteit Utrecht)

Datum: 15-01-2021

Docent: Maarten Paulusse

Aantal woorden: 7817

Abstract

Dit onderzoek bouwt voort op het debat over Amerikaans exceptionalisme. De focus in dit onderzoek ligt op het gebruik van Amerikaans exceptionalisme in de eenentwintigste eeuw. De hoofdvraag die centraal staat is dan ook: Op wat voor wijze maakten Amerikaanse presidenten in de eenentwintigste eeuw gebruik van het Amerikaans exceptionalisme als instrument binnen het buitenlandbeleid? Aan de hand van het bestaande debat geeft dit onderzoek een definitie van het Amerikaans exceptionalisme. Vervolgens wordt in dit onderzoek de link gelegd tussen Amerikaans exceptionalisme en het Amerikaanse buitenlandbeleid. Zo kan het Amerikaans exceptionalisme zich in het buitenlandbeleid uiten in een missionaire houding of een voorbeeldfunctie.

In dit onderzoek zijn speeches van George W. Bush en Barack Obama geanalyseerd, die betrekking hebben op het buitenlandbeleid in het Midden-Oosten. Zowel in het buitenlandbeleid als in de speeches van Bush zijn er veel aanwijzingen voor een missionaire houding gevonden. Obama lijkt in zijn buitenlandbeleid te neigen naar een voorbeeldfunctie. Echter, ook in zijn beleid en speeches zijn verschillende kenmerken van een missionaire houding te constateren. Zowel Bush als Obama gebruikten het Amerikaans exceptionalistisch discours als instrument om bij te dragen aan het idee van de VS als wereldleider en als een houding om op terug te vallen. Daarnaast gebruikte Bush het als legitimatie van zijn beleid en als een vorm van moreel activisme.

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Hoofdstuk 1 Het Amerikaans Exceptionalisme	8
<i>Paragraaf 1.1 De missionaire houding</i>	9
<i>Paragraaf 1.2 De voorbeeldfunctie</i>	10
<i>Paragraaf 1.3 In de praktijk</i>	11
Hoofdstuk 2 George W. Bush en het Amerikaans exceptionalisme	12
<i>Paragraaf 2.1 De 'War on Terror'</i>	12
<i>Paragraaf 2.2. Analyse van speeches</i>	15
Hoofdstuk 3 Barack Obama en het Amerikaans exceptionalisme	19
<i>Paragraaf 3.1 De Obama-doctrine</i>	19
<i>Paragraaf 3.2 Analyse van speeches</i>	22
Conclusie.....	27
Literatuurlijst.....	29
<i>Primaire Bronnen</i>	29
<i>Secundaire literatuur</i>	30

Inleiding

Al in de zeventiende eeuw was Amerika's unieke positie in de wereld een onderwerp van discussie. De grondbeginselen van deze discussie kunnen al worden gevonden in 1630. In dat jaar beschreef John Winthrop, de gouverneur van Massachusetts, Amerika als een 'city upon a hill'.¹ Het citaat beschrijft kernachtig Amerika's bijzondere en voornamelijk hogere positie ten opzichte van Europa.² In 1776 verscheen een pamflet genaamd *Common Sense* van filosoof Thomas Paine. In dit pamflet beschreef hij dat de stichting van Amerika uniek was, en stelde: 'the birthday of a new world is at hand.'³ Hiermee kreeg Amerika als natie een exceptioneel en revolutionair karakter toegeschreven.

Het meest geciteerde voorbeeld van Amerikaans exceptionalisme in de negentiende eeuw is van de Franse filosoof Alexis de Tocqueville. In zijn volumes *Democracy in America* van 1835 en 1840 schreef hij: 'The position of the Americans is therefore quite exceptional, and it may be believed that no other democratic people will ever be placed in a similar one.'⁴ Deze voorbeelden geven aan dat de discussie rondom Amerika's unieke positie al eeuwen oud is. Het Amerikaans exceptionalisme kent geen vaste definitie, maar de term bevat het idee en/of overtuiging dat de Verenigde Staten uniek is onder de naties en voor sommigen zelfs superieur aan andere naties.⁵

Echter, het gebruik van Amerikaans exceptionalisme als een discours in de Amerikaanse politiek is pas in de eenentwintigste eeuw sterk gestegen.⁶ In de twintigste eeuw kende de Amerikaanse buitenlandpolitiek ook exceptionele karaktereigenschappen, alleen was het gebruik van de term nog niet veelvoorkomend in het politieke discours. De eenentwintigste eeuw kent nieuwe uitdagingen en Amerika's unieke positie kan niet hetzelfde blijven in een veranderende wereld, stelt econoom Jeffrey D. Sachs. Hij stelt dat Amerikaans exceptionalisme passé is en Sachs beweert dat het idee onhoudbaar is in een wereld waarin coöperatie steeds belangrijker wordt.⁷

---

¹ Anthony Squiers, *The Politics of the Sacred in America: The Role of Civil Religion in Political Practice* (New York 2018), 62.

² Squiers, *The Politics of the Sacred in America*, 62.

³ Thomas Paine, *Common Sense* (Auckland 2008), 92.

⁴ Alexis De Tocqueville en Eduardo Nolla (red.), *Democracy in America: In Two Volumes* (Indianapolis 2012) 33.

⁵ Robert R. Tomes, 'American Exceptionalism in the Twenty-First Century' *Survival* 56 (2014) 1, 27-50, aldaar 28.

⁶ Terrence McCoy, 'How Joseph Stalin Invented "American Exceptionalism"' *Atlantic* 15 maart 2020, geraadpleegd op 20 november 2020.

⁷ Jeffrey D. Sachs, *A New Foreign Policy: Beyond American Exceptionalism* (New York 2018) 19.

Charles A. Kupchan, hoogleraar in de Internationale betrekkingen, stelt dat Amerikaans exceptionalisme niet passé is, maar door de eeuwen van betekenis is veranderd. In zijn essay *The Clash of Exceptionalisms* beargumenteert Kupchan dat er drie vormen van exceptionalisme zijn. De eerste vorm die hij benoemt is exceptionalisme 1.0 en dateert uit de zeventiende en achttiende eeuw. Deze heeft een politieke en ideologische basis gelegd voor Amerika's buitenlandbeleid.⁸ Exceptionalisme 2.0 kwam op na de aanval op Pearl Harbor. Amerika kon niet langer een isolationistisch beleid voeren en enkel een voorbeeldfunctie vervullen. De VS zou de wereld moeten besturen en hun macht en waarden actiever moeten tonen in de wereld.⁹ Deze twee versies van Amerikaans exceptionalisme zijn volgens Kupchan niet meer houdbaar in de eenentwintigste eeuw. Hij stelt dat er nu een ontwikkeling naar Amerikaans exceptionalisme 3.0 is aangebroken waarbij de voorbeeldfunctie centraal moet staan.¹⁰

Historicus Robert R. Tomes stelt in zijn artikel *American Exceptionalism in the Twenty-First Century* dat het Amerikaans exceptionalisme niet alleen een retorisch instrument is, niet enkel één concept of argument, maar een bundel van ideeën die samen een Amerikaanse credo of ideologie vertegenwoordigen.¹¹ Volgens hem speelt het Amerikaans exceptionalisme nog steeds een grote rol in het buitenlandbeleid van de VS in de eenentwintigste eeuw. Daarnaast stelt Tomes dat Amerikaans exceptionalisme ook invloed heeft op de manier waarop presidenten de VS positioneren in de wereld en beslissingen nemen in het kader van de rol van Amerika in de wereld.¹²

Dit onderzoek bouwt voort op de discussie over Amerikaans exceptionalisme in de eenentwintigste eeuw. De hoofdvraag die centraal staat is: Op wat voor wijze maakten Amerikaanse presidenten in de eenentwintigste eeuw gebruik van het Amerikaans exceptionalisme als instrument binnen het buitenlandbeleid? In dit onderzoek staan voormalig presidenten George W. Bush en Barack Obama centraal. Er is een keuze gemaakt voor deze twee presidenten, omdat zij hun ambtsperiode hebben afgerond. Er wordt specifiek gekeken naar de manier waarop Bush en Obama gebruik maakten van het Amerikaans exceptionalisme als instrument in hun buitenlandbeleid, om zo een conclusie te geven over Amerikaans exceptionalisme in de eenentwintigste eeuw. Er is gekozen om alleen het buitenlandbeleid met betrekking tot het Midden-Oosten te analyseren, om het onderzoek verder in te kaderen en

---

⁸ Charles A. Kupchan, 'The Clash of Exceptionalisms: A New Fight over an Old Idea' *Foreign Affairs* 97 (2018) 2, 139-149, aldaar 140.

⁹ Kupchan, 'The Clash of Exceptionalisms', 142.

¹⁰ Ibidem, 147.

¹¹ Tomes, 'American Exceptionalism in the Twenty-First Century', 27.

¹² Ibidem, 28.

omdat de presidenten in dit gebied een actief buitenlandbeleid hebben gevoerd. Nicola Nymalm en Johannes Plageman stellen dat onderzoek naar Amerikaans exceptionalisme in de Amerikaanse buitenland in de eenentwintigste eeuw zinvol is, vanwege het aanhoudende belang van exceptionalistisch denken in de VS en vanwege de Amerikaanse macht.¹³ Hierbij sluit dit werkstuk aan bij de bredere discussie omtrent de definitie en het gebruik van Amerikaans exceptionalisme.

Het eerste hoofdstuk geeft een overzicht van de historiografie van het Amerikaans exceptionalisme. Het historiografische debat toont aan dat er geen consensus is over de interpretatie van het Amerikaans exceptionalisme en dat deze vanuit verschillende hoeken benaderd kan worden. In dit hoofdstuk worden ook de verschillende benaderingen van historici besproken, om zo tot een definitie te komen die gehanteerd zal worden in dit onderzoek. Voor de demonstratie van het historiografisch debat rond het Amerikaans exceptionalisme wordt secundaire literatuur gebruikt. Het tweede hoofdstuk behandelt de casus Bush. In de eerste paragraaf wordt de buitenlandpolitiek van Bush besproken, waarbij de focus wordt gelegd op de *War on Terror*, het speerpunt van de Bush Doctrine. De tweede paragraaf is gewijd aan de analyse van speeches van de president die betrekking hebben op dat buitenlandbeleid. Het derde hoofdstuk heeft dezelfde opbouw als het tweede hoofdstuk, alleen staat in dit hoofdstuk de casus Obama centraal.

Door de speeches van de presidenten te analyseren, wordt er inzicht verkregen in de verantwoording van het buitenlandbeleid. In deze verantwoording ga ik op zoek naar exceptionalistisch discours om te kijken hoe het Amerikaans exceptionalisme als instrument werd gebruikt door Bush en Obama. Het doel van de analyse van de speeches is om een duidelijker beeld te geven van het gebruik van het Amerikaans exceptionalisme als instrument in het buitenlandbeleid van beide presidenten. Er is een selectie gemaakt van de speeches, om zo alleen de relevante speeches voor dit onderzoek te selecteren. Een eerste selectie van speeches is gemaakt door alleen speeches te selecteren die betrekking hebben op het Amerikaanse buitenlandbeleid in het Midden-Oosten. Het aantal speeches was met dit criterium nog te groot om in dit onderzoek op te nemen. Daarom is er nog een tweede criterium toegepast. Er is de keuze gemaakt om alleen naar publiekelijke communicatie te kijken, omdat Amerikaans exceptionalisme hier als een discours wordt gezien. Om deze reden zijn alleen de speeches die zijn uitgezonden op tv, voorgedragen voor de regering of voorgedragen bij een niet-gouvernementele organisatie, in dit onderzoek opgenomen. De speeches worden

---

¹³ Nicola Nymalm en Johannes Plagemann, 'Comparative Exceptionalism: Universality and Particularity in Foreign Policy Discourse' *International Studies Review* (2019) 21, 12-37, aldaar 13.

geanalyseerd op de specifieke karakteristieken van het Amerikaans exceptionalisme en hoe die tot uiting komen. Deze karakteristieken worden besproken in het eerste hoofdstuk en verder uitgelegd in het tweede hoofdstuk, bij de eerste analyse. Met de analyse van de speeches van Bush en Obama wordt er gekeken hoe presidenten hun boodschap uitdrukken. Op deze manier kan er een uitspraak worden gedaan over hoe de VS zich in de eenentwintigste eeuw positioneert in de wereld en wat dat zegt over het Amerikaans exceptionalisme.

Hoofdstuk 1 Het Amerikaans Exceptionalisme

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de historiografie van het Amerikaans exceptionalisme. Zoals in de inleiding is gesteld, is het debat over Amerika's unieke positie in de wereld al eeuwen oud. Aangezien er in dit onderzoek wordt gefocust op de eenentwintigste eeuw, wordt alleen de relevante historiografie besproken die betrekking heeft op het gebruik van Amerikaans exceptionalisme als instrument in de politiek. Aan de hand van het historiografisch debat zal er een definitie worden geven van het Amerikaans exceptionalisme, zoals die zal worden toegepast in de analyse in hoofdstuk twee en hoofdstuk drie.

In de wetenschap zijn verschillende definities van Amerikaans exceptionalisme te vinden. Het concept krijgt vaak een betekenis die kan worden samengevat als '...an unwavering belief in the uniqueness of the United States and a commitment to a providential mission to transform the rest of the world in the image of the United States.'¹⁴ Echter, veel historici binnen de studie van internationale betrekkingen zijn het eens over de invloed die Amerikaans exceptionalisme heeft op de buitenlandpolitiek van de VS. Nicola Nymalm en Johannes Plagemann stellen dat het hedendaagse idee van exceptionalisme gevormd is door zowel het historische geloof in het uitzonderlijke karakter van Amerika sinds de eerste puriteinse nederzettingen op het continent, als door de mondiale supermacht die de VS is sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog.¹⁵

Amerikaans exceptionalisme wordt in dit onderzoek geconceptualiseerd als een discours over het buitenlandbeleid dat een onderdeel is van de debatten van een samenleving over haar identiteit als natie. Nymalm en Plagemann halen in hun artikel de definitie van het Amerikaans exceptionalisme van Kalevi Holsti aan, die is gebaseerd op vijf criteria:

[...] a mission to “liberate” others in the pursuit of a universal “common good,” a sense of being free from external constraints, the need to have an external enemy in a hostile world of “universal threats,” and perceiving oneself as an innocent victim.¹⁶

Amerikaans exceptionalisme wordt vaak gelijkgesteld aan unilateralisme. Dat is een politiek waarbij een staat eenzijdig optreedt zonder afhankelijk te zijn van de samenwerking met andere staten. Exceptionalisme wordt zelfs gelijkgesteld met *exemptionalism*, dit is de overtuiging dat

---

¹⁴ Meghana V. Nayak en Christopher Malone, 'American Orientalism and American Exceptionalism: A Critical Rethinking of US Hegemony.' *International Studies Review* 11(2019) 2: 253–273, aldaar 260.

¹⁵ Nymalm en Plagemann, 'Comparative Exceptionalism', 13.

¹⁶ Kalevi J. Holsti, 'Exceptionalism in American Foreign Policy: Is it Exceptional?' *European Journal of International Relations* 17 (2010) 3, 381-404, aldaar 394.

de Verenigde Staten niet gebonden is aan regels en normen die voor andere landen wel gelden. Het *exceptionalism* legitimeert daarmee de overtreding van het internationaal recht.¹⁷

Amerikaans exceptionalisme houdt in de kern in dat het gedachtegoed in de Verenigde Staten fundamenteel anders is dan in de rest van de wereld. Echter, het exceptionalistisch discours gaat niet alleen in op het verschil met andere staten, maar gaat ook over de superioriteit in termen van moraliteit.¹⁸ Dit kan zich volgens Nymalm en Plagemann uiten in twee vormen van buitenlandbeleid: een missionair beleid of een voorbeeldfunctie.¹⁹ Naast Nymalm en Plagemann hebben andere historici die onderzoek hebben gedaan naar Amerikaans exceptionalisme ook gebruikgemaakt van deze tweedeling. Aangezien er voor dit onderzoek wordt gekeken naar de manier waarop Bush en Obama Amerikaans exceptionalisme gebruiken in hun buitenlandbeleid, is het daarom belangrijk om deze tweedeling te constateren.

Paragraaf 1.1 De missionaire houding

De missionaire houding vindt zijn grondslag in het idee van het *Manifest Destiny*.²⁰ Historicus Peter Onuf werkt dit verder uit. Hij stelt dat van het *Manifest Destiny* drie hoofdelementen afstammen van het Amerikaans exceptionalisme. Het eerste element is dat de Verenigde Staten een speciale natie is met een speciale lotsbestemming. Het tweede element houdt in dat de Verenigde Staten anders is dan de rest van de wereld, het gaat hier het voornamelijk om de historische scheiding met Europa. Het laatste element is dat, in tegenstelling tot andere grote naties, de Verenigde Staten niet ten onder zullen gaan.²¹

De missionaire versie van het Amerikaanse exceptionalisme werpt de Verenigde Staten in de rol van een missionaris en promoot haar waarden van democratie en kapitalisme over de hele wereld. Een kenmerk van de missionaire houding van Amerikaans exceptionalisme is de opvatting dat deze Amerikaanse politieke waarden universeel van aard zijn.²² Dit betekent een actieve betrokkenheid bij werelddangelegenheden die de rest van de wereld in de “goede” richting zullen leiden.²³ Aanhangers van de missionaire houding beweren dat de Verenigde Staten andere landen actief moeten helpen om te worden zoals zij.²⁴

---

¹⁷ Nymalm en Plagemann, ‘Comparative Exceptionalism’, 13.

¹⁸ Ibidem, 17.

¹⁹ Ibidem, 18.

²⁰ Ibidem, 21.

²¹ Peter Onuf, ‘American Exceptionalism and National Identity’ *American Political Thought* 1 (2012) 1, 77-100, aldaar 81.

²² Trevor B. McCrisken, *American Exceptionalism and the Legacy of Vietnam: US Foreign Policy Since 1974* (Basingstoke 2003) 5.

²³ McCrisken, *American Exceptionalism and the Legacy of Vietnam*, 6.

²⁴ Ibidem, 11.

Een kenmerk van de missionaire houding, in relatie tot het buitenlandbeleid, is het idee dat de Verenigde Staten af en toe de heersende normen moet overschrijden om hun "uitzonderlijke" plichten te vervullen. Dienovereenkomstig is de "bevrijding" van andere volkeren en samenlevingen als onderdeel van een wereldwijde "strijd voor vrijheid" een vooraanstaand doel van Amerika sinds de constitutie.²⁵ In de twintigste eeuw en eenentwintigste eeuw heeft dit zich geuit in *exemptional* gedrag, zoals eerder besproken. Nymalm en Plagemann geven als voorbeeld dat dit kan betekenen dat de VS soms weigert om een verdrag te tekenen of zelfs in extreme gevallen internationale verdragen schendt.²⁶ Professor Robert R. Tomes stelt dat exceptionalistisch denken in deze vorm een spectrum van overtuigingen belichaamt die in de loop van de tijd een reeks culturele normen, waarden en tradities op het gebied van buitenlandbeleid hebben gevestigd.²⁷

Paragraaf 1.2 De voorbeeldfunctie

De houding van een voorbeeldfunctie grijpt terug op het idee van de 'city upon a hill' en slaat op de waarden uit de Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring.²⁸ Deze houding kan als gematigder worden gezien dan de missionaire houding, omdat deze vorm van Amerikaans exceptionalisme een anti-interventionistisch beleid promoot. Aanhangers van deze opvatting vinden dat de Verenigde Staten het goede voorbeeld moeten geven en vreedzame diplomatieke en handelsbetrekkingen moeten hebben, maar zich buiten de aangelegenheden van andere landen moeten houden.²⁹ De voorbeeldfunctie uit zich dan ook in een meer isolationistisch beleid, waarbij de VS zich terughoudend opstelt ten opzichte van de rest van de wereld. Deze vorm van het Amerikaans exceptionalisme is vooral in de eerste helft van de twintigste eeuw populair geweest.³⁰

Zoals de naam al zegt is de kern van de voorbeeldfunctie dat de VS het goede voorbeeld wil geven aan andere naties.³¹ Dit uit zich volgens Tomes in het buitenlandbeleid op verscheidene manieren. Dit uit zich een breed scala aan acties, variërend van het opzetten van collectieve veiligheidsregimes tot het legitimeren van Amerikaans unilateralisme in strijd met de internationale normen die cruciaal zijn voor internationale stabiliteit.³² Ook in deze vorm

---

²⁵ Ibidem, 11.

²⁶ Nymalm en Plagemann, 'Comparative Exceptionalism', 22.

²⁷ Tomes, 'American Exceptionalism in the Twenty-First Century', 45.

²⁸ Nymalm en Plagemann, 'Comparative Exceptionalism', 21.

²⁹ McCrisken, *American Exceptionalism and the Legacy of Vietnam*, 11.

³⁰ Hilde E. Restad, *American Exceptionalism: An Idea that Made a Nation and Remade the World* (Abingdon 2015) 4.

³¹ Tomes, 'American Exceptionalism in the Twenty-First Century', 44.

³² Ibidem, 44.

van Amerikaans exceptionalisme is unilateralisme niet uitgesloten, alleen is het doel niet het verspreiden of verdedigen van de Amerikaanse waarden, maar zorgen voor internationale stabiliteit. Ondanks dit kunnen in deze opvatting de Amerikaanse waarden van vrijheid, democratie en een open markt als universeel worden beschouwd.

Paragraaf 1.3 In de praktijk

In zijn huidige vorm wordt het Amerikaanse buitenlandbeleid nog steeds gevormd door exceptionalistisch denken, stelt Tomes in de conclusie van zijn stuk. De algemene opvatting is dat de Amerikaanse macht moet worden gebruikt om in te grijpen bij en vorm te geven aan mondiale aangelegenheden. Buitenlandse reacties op exceptionalistisch denken zijn vooral uitgesproken als het gaat om militaire interventies, die Amerikanen maar al te vaak afbeelden als een product van hun grootmoedigheid.³³ Om een reeks van interventies verantwoord en te verdedigen - waaronder die in Vietnam, Afghanistan en Irak - hebben Amerikaanse presidenten vertrouwd op exceptionalistische metaforen. Terwijl dergelijke acties werden gebracht als onderdeel van een heilige missie of morele plicht voor de VS.³⁴

In dit onderzoek staat de volgende benadering van het Amerikaans exceptionalisme centraal: Het Amerikaans exceptionalisme is een onwankelbaar geloof in het unieke karakter van de Verenigde Staten en een toewijding aan een presidentiële missie om de rest van de wereld te transformeren naar het beeld van de Verenigde Staten. Dit uit zich in de politiek in de twee besproken houdingen: een missionaire houding of een voorbeeldfunctie.

---

³³ Ibidem, 44.

³⁴ Ibidem, 44.

Hoofdstuk 2 George W. Bush en het Amerikaans exceptionalisme

Paragraaf 2.1 De ‘War on Terror’

Toen George W. Bush op 20 januari 2001 het stokje overnam van Bill Clinton, erfde hij een vreedzame en welvarende natie. Een jaar later zat hij vast in een oorlog. De aanleiding voor deze verandering was de terroristische aanslag van 11 september 2001. De gebeurtenis had een groot effect op het buitenlandbeleid van Bush. 9/11 dwong de president om meer aandacht te schenken aan zijn buitenlandbeleid. Het versterkte zijn overtuiging dat de VS een sterke president nodig had en het gaf hem een gevoel een missie te hebben.³⁵ Op 20 september 2001 sprak Bush de Amerikanen toe en lichtte ze in over zijn oorlogsplannen: ‘Our war on terror begins with Al Qaeda, but it does not end there.’³⁶ Dit was het startschot van de Bush Doctrine, ofwel de *War on Terror*.

De *War on Terror* is een internationale militaire campagne van de Amerikaanse regering. De doelwitten zijn voornamelijk fundamentalistische islamitische groeperingen in het Midden-Oosten. De belangrijkste groeperingen voor Bush waren Al-Qaeda, Islamitische Staat en de Taliban.³⁷ In de maanden na 9/11 begonnen Bush en zijn adviseurs een oorlog te plannen, het Amerikaanse publiek voor zich te winnen, het opbouwen van een internationale coalitie in de strijd tegen het terrorisme.³⁸

Bush’ *War on Terror* beruiste volgens James M. Lindsay op vijf aannames. De eerste is Amerika’s wereldwijde dominantie, en dan voornamelijk de militaire dominantie. De tweede had te maken met de onwil van Washington om militair te reageren op terroristische aanslagen in de jaren tachtig en negentig, die groeperingen als Al-Qaeda en hadden aangemoedigd.³⁹ De derde aanname was dat de doctrines van *deterrence* en *containment* van de Koude Oorlog niet werken bij terroristen. Bedreigingen met represailles zouden volgens Bush niets betekenen voor groepen die geen territorium hebben om te verdedigen. De vierde aanname was dat terroristen niet konden opereren zonder steun van de staat. Hierbij gaat het voornamelijk om de angst van Bush dat, staten vijandig aan de VS, terroristische organisaties konden voorzien van massavernietigingswapens. De laatste aanname was dat allianties en multilaterale organisaties

---

³⁵ John. W. Dietrich, *The George W. Bush Foreign Policy Reader: Presidential Speeches with Commentary* (Abingdon, 2005), 3.

³⁶ George W. Bush, ‘Address to the Joint Session of the 107th Congress’, (20 september 2001), <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html> geraadpleegd op 16 december 2020.

³⁷ Dietrich, *The George W. Bush Foreign Policy Reader*, 50.

³⁸ Ibidem, 38.

³⁹ James M. Lindsay, ‘George W. Bush, Barack Obama and the future of US global leadership’ *International Affairs* 87 (2011) 4, aldaar 767.

de Verenigde Staten misschien kunnen helpen in de oorlog tegen het terrorisme, maar dat ze niet essentieel waren. De Verenigde Staten konden volgens Bush deze oorlog in een militair opzicht zelf uitvoeren en tot een einde brengen. Deze laatste aanname kan in verband worden gebracht met een missionaire houding van Amerikaans exceptionalisme, waarbij unilaterale acties worden gelegitimeerd. Daarnaast zou de VS zich niet door andere landen laten vertellen wat ze kunnen en moeten doen.⁴⁰ Bush en zijn adviseurs waren overtuigd dat zij niet enkel handelden in het belang van de VS, maar dat bondgenoten ook baat hadden bij deze oorlog en daarom zouden aansluiten. Deze houding zou in verband gebracht kunnen worden met Amerikaans exceptionalisme en het idee dat Amerikaanse waarden en overtuigingen universeel zijn.

Om een wereldwijde oorlog tegen het terrorisme aan te gaan had de Verenigde Staten internationale steun nodig. Die internationale steun en solidariteit was er, alleen was dat geen garantie op de steun voor specifieke acties van de VS. Bush en zijn adviseurs deden er alles aan om buitenlandse leiders met zich mee te krijgen. Om zijn *War on Terror* in de praktijk te brengen, hield hij een speech in de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 10 november 2001 en stelde: ‘Every nation has a stake in this cause.’⁴¹ Er kwam steun voor zijn verzoek, maar de Amerikanen zagen niet af van hun unilaterale neigingen.⁴² Landen die de coalitie vormden kregen geen veto over de acties van de VS. De wereldwijde oorlog tegen het terrorisme zou vanuit de VS worden gestuurd, niet vanuit Europa, de gangen van de VN of elders.⁴³

De focus van het buitenlandbeleid lag na 9/11 op het Midden-Oosten, en Irak en Afghanistan in het bijzonder.⁴⁴ In Washington was de regering openlijk begonnen verbanden te leggen tussen Irak, terrorisme en preventieve militaire acties.⁴⁵ De VS verdacht Irak en Saddam Hoessein ervan om in het bezit te zijn van massavernietigingswapens. Nogmaals stapte Bush naar de Algemene Vergadering van de VN. Hij hield hier een speech waarin hij verzoek indiende om Irak binnen te mogen vallen.⁴⁶ De resolutie kwam er niet en na een ultimatum van Bush viel Amerika – zonder de goedkeuring van de VN-veiligheidsraad – Irak binnen. De VS

---

⁴⁰ Lindsay, ‘George W. Bush, Barack Obama and the future of US global leadership’, 767.

⁴¹ George W. Bush, ‘Address to the United Nations General Assembly’, (10 november 2001), <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/11/20011110-3.html> geraadpleegd op 16 december 2020.

⁴² Dietrich, *The George W. Bush Foreign Policy Reader*, 44.

⁴³ Ibidem, 44.

⁴⁴ Alexander Thompson, *Channels of Power: The UN Security Council and U.S. Statecraft in Iraq* (New York 2010) 135.

⁴⁵ David Malone, *The International Struggle Over Iraq: Politics in the UN Security Council 1980-2005* (Oxford 2006) 190.

⁴⁶ Thompson, *Channels of Power*, 139.

hield zich niet aan de opgestelde internationale wetten en regels en passeerde zo de Verenigde Naties.⁴⁷ Het passeren van de VN en het overtreden van internationale wetgeving zijn vormen van *exemptionalism*, een kenmerk van de missionaire houding die uit Amerikaans exceptionalisme kan ontstaan.

Echter, er werden in Irak geen massavernietigingswapens gevonden, waardoor de belangrijkste grondgedachte van de oorlog onjuist bleek te zijn. Bush rechtvaardigde de oorlog in toenemende mate door de democratie in Irak en uiteindelijk de rest van de Arabische wereld te bevorderen.⁴⁸ In zijn tweede ambtstermijn veranderde de koers van zijn buitenlandbeleid gedeeltelijk. Er kwam meer nadruk te liggen op het verspreiden van vrijheid en democratie: 'It is the policy of the United States to seek and support the growth of democratic institutions in every nation and culture, with the ultimate goal of ending tyranny in our world.'⁴⁹

De *War on Terror* doctrine bevatte verscheidene elementen die kunnen worden gekoppeld aan Amerikaans exceptionalisme, zoals besproken in het eerste hoofdstuk. De aanname dat de VS geen allianties en multilaterale organisaties nodig had voor deze oorlog, is een voorbeeld van een unilaterale houding. Daarnaast was het passeren van de VN-veiligheidsraad in 2003 een voorbeeld van praktisch *exemptionalism*. Ten slotte veranderde in het tweede ambtstermijn de koers. Bush gaf Amerika de missie om terrorisme in te dammen en de Amerikaanse waarden van vrijheid en democratie te verspreiden. Dit past goed bij de missionaire houding, die voortvloeit uit Amerikaans exceptionalisme.

---

⁴⁷ Steven Hurst, *The United States and Iraq since 1979: Hegemony, Oil and War* (Edinburgh 2009) 175.

⁴⁸ Lindsay, 'George W. Bush, Barack Obama and the future of US global leadership', 770.

⁴⁹ *Ibidem*, 770.

Paragraaf 2.2. Analyse van speeches

In deze paragraaf zullen citaten uit speeches van Bush over de *War on Terror* in het Midden-Oosten geanalyseerd worden. De citaten geven een beeld van de manier waarop Bush zijn boodschap uitte. De speeches hebben betrekking op het buitenlandbeleid van Bush in het Midden-Oosten. In de speeches wordt er gezocht naar kenmerken en thema's van het Amerikaans exceptionalisme in de retoriek. In deze paragraaf wordt onderzocht hoe Bush het idee van Amerikaans exceptionalisme als instrument gebruikt in zijn buitenlandpolitiek. Tijdens het analyseren van de speeches is er gezocht naar kenmerken van de twee besproken vormen van Amerikaans exceptionalisme. In de analyse is er gezocht naar verwijzingen naar unilateralisme of multilateralisme, verwijzingen naar de rol van de VS in de wereld en vermelding van gebruik van militaire acties. Daarnaast is er gekeken of de Verenigde Staten letterlijk exceptioneel worden genoemd of juist niet. Er is ook gekeken naar de drijvende kracht achter het buitenlandbeleid, of de Amerikaanse waarden van democratie en vrijheid ten grondslag lagen, dat er een gevoel van moraliteit meespeelde of dat er het geloof was in een missie voor de VS.

Het eerste citaat komt uit een speech van Bush op 20 september 2001 waarin hij de *War on Terror* verklaarde.

As long as the United States of America is determined and strong, this will not be an age of terror; this will be an age of liberty, here and across the world. The advance of human freedom -- the great achievement of our time, and the great hope of every time -- now depends on us. Our nation -- this generation -- will lift a dark threat of violence from our people and our future. We will rally the world to this cause by our efforts, by our courage. We will not tire, we will not falter, and we will not fail.⁵⁰

In dit citaat eist Bush een wereldwijde kruistocht tegen terrorisme waarin alleen de Verenigde Staten stand konden houden. Bush spreekt over de Verenigde Staten als leider van een eeuw van vrijheid. Daarnaast stelt Bush dat Verenigde Staten de wereld naar een plek zullen brengen vrij van geweld. Door deze uitspraken draagt Bush bij aan het idee van de VS als leider van naties in de strijd tegen terrorisme.

In de vorige paragraaf is besproken hoe de regering van Bush de VN-veiligheidsraad heeft gepasseerd met het binnenvallen van Irak. Ondanks dat er geen resolutie door de

---

⁵⁰ George W. Bush, 'Adress to the United Nations General Assembly' (10 november 2001), <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/11/20011110-3.html> geraadpleegd op 31 december 2020.

Veiligheidsraad was aangenomen, besloot de regering van Bush toch Irak binnen te vallen. In het volgende citaat verklaart Bush dat de VS gerechtigd is dat te doen:

Today, no nation can possibly claim that Iraq has disarmed. And it will not disarm so long as Saddam Hussein holds power. For the last four-and-a-half months, the United States and our allies have worked within the Security Council to enforce that Council's long-standing demands... Many nations, however, do have the resolve and fortitude to act against this threat to peace, and a broad coalition is now gathering to enforce the just demands of the world. The United Nations Security Council has not lived up to its responsibilities, so we will rise to ours.⁵¹

In dit citaat is te zien hoe Bush deze *exemptional* actie probeert te legitimeren. *Exemptionalism* houdt de overtuiging in dat de Verenigde Staten niet gebonden zijn aan regels en normen, die voor alle andere landen verder wel gelden. Bush is van mening dat de VN-veiligheidsraad niet zijn verantwoordelijkheid neemt, dus dan wordt het 'our responsibility', ofwel, de verantwoordelijkheid van een coalitie onder leiding van de VS. Met deze actie overtrad hij de regels van de VN, en met dit citaat legitimeert Bush het binnenvallen van Irak.

In diezelfde speech stelt Bush Saddam Hoessein een ultimatum, aangezien Bush de vermoedens had dat Irak in het bezit was van massavernietigingswapens. In zijn speech haalt Bush ook aan dat deze actie uit het gedachtegoed komt van de VS. Bush stelt dat de VS de missie heeft om vrijheid te brengen in de regio. Ook sluit dit aan bij de missionaire houding die kan voortvloeien uit Amerikaans exceptionalisme. Deze kernwaarde van de Amerikaanse constitutie, vrijheid, wordt door Bush in het volgende citaat gesteld als een waarde van universele aard.

The United States, with other countries, will work to advance liberty and peace in that region. Our goal will not be achieved overnight, but it can come over time. The power and appeal of human liberty is felt in every life and every land.⁵²

Bush gebruikt Amerikaans exceptionalisme dus onder andere als een legitimatie van unilaterale handelingen en als bijdrage aan het idee van de VS als leider van naties.

---

⁵¹ George W. Bush, 'ultimatum speech from the Cross Hall in the White House', (17 maart 2003), <https://www.theguardian.com/world/2003/mar/18/usa.iraq> geraadpleegd op 20 december.

⁵² Ibidem.

America is a nation with a mission, and that mission comes from our most basic beliefs. We have no desire to dominate, no ambitions of empire. Our aim is a democratic peace -- a peace founded upon the dignity and rights of every man and woman. America acts in this cause with friends and allies at our side, yet we understand our special calling: This great republic will lead the cause of freedom.⁵³

In deze quote uit een State of Union speech van Bush spreekt hij over de *War on Terror*. Hij stelt dat deze missie zijn grondslag vindt in de basiswaarden van de Verenigde Staten. Het doel van deze missie is namelijk het bereiken van een democratische vrede. In dit citaat stelt hij dat de VS samen aan de zaak werkt met bondgenoten, maar Bush stelt dat het alleen de VS is die deze missie kan leiden. Ook in een eerder citaat in deze paragraaf wordt al duidelijk dat Bush de VS neerzet als een leider van naties. Hij noemt het zelfs ‘our special calling’, waarbij ‘our’ slaat op de Verenigde Staten. Deze uitspraak past bij de missionaire houding van Amerikaans exceptionalisme, zoals besproken in het eerste hoofdstuk, waarbij de democratische waarden van de VS als universeel worden gezien. De VS speelt de hoofdrol in het uitdragen van de missie. Dit is een vorm van moreel activisme.

Waar in 2003 nog de nadruk lag op het verspreiden van vrijheid, door middel van een oorlog, speelt in tweede ambtstermijn van Bush nog een Amerikaanse kernwaarde een rol in zijn buitenlandbeleid. Deze kernwaarde is de democratie. Net als vrijheid, stelt Bush in het volgende citaat democratie als een waarde van universele aard:

So it is the policy of the United States to seek and support the growth of democratic movements and institutions in every nation and culture, with the ultimate goal of ending tyranny in our world.⁵⁴⁵⁵

In dit hoofdstuk zijn verschillende citaten uit speeches van Bush geanalyseerd op het gebruik van Amerikaans exceptionalisme in het buitenlandbeleid. Zoals geconstateerd in deze paragraaf, gebruikt Bush Amerikaans exceptionalisme op verschillende manieren. Ten eerste

---

⁵³ George W. Bush ‘State of Union Adress’, (20 januari 2004), <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2004/01/20040120-7.html>, geraadpleegd op 31 december 2020.

⁵⁴ George W. Bush, ‘President Bush's Second Inaugural Address’, (20 januari 2005), <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=4460172&t=1610016649745> geraadpleegd op 31 december.

⁵⁵ George W. Bush, ‘ultimatum speech from the Cross Hall in the White House’, (17 maart 2003), <https://www.theguardian.com/world/2003/mar/18/usa.iraq> geraadpleegd op 20 december.

gebruikte Bush het als een houding om op terug te vallen.⁵⁶ Hij gebruikte het ook als een geloof om aan vast te klampen in zijn strijd tegen het terrorisme. Ook gebruikte Bush het als een legitimatie van handelingen, zoals het voorbeeld van het passeren van de VN-veiligheidsraad. Ten slotte werd het Amerikaans exceptionalisme door Bush gebruikt als een moreel activisme en tevens om bij te dragen aan het idee van de VS als leider van alle naties.

---

⁵⁶ George W. Bush, 'President Bush's Second Inaugural Address', (20 januari 2005), <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=4460172&t=1610016649745> geraadpleegd op 31 december.

Hoofdstuk 3 Barack Obama en het Amerikaans exceptionalisme

Paragraaf 3.1 De Obama-doctrine

Barack Obama nam in 2009 het ambt van president George W. Bush over. Na twee ambtstermijnen, gekenmerkt door expansie en actief buitenlandbeleid, leek er met de komst van Obama iets te gaan veranderen aan de rol van de Verenigde Staten in de wereld. De buitenlandpolitiek van Bush werd geleid door het idee dat de VS zijn macht moest tonen in het Midden-Oosten om haar eigen belangen (en die van bondgenoten) te beschermen. Met de komst van Obama kwam het idee dat deze unilaterale houding zou worden beëindigd.⁵⁷

Professor in veiligheidsstudies, Andreas Krieg, stelt dat de kern van de Obama-doctrine de verdeling van de lasten van wereldwijde problemen was, op zowel een strategisch als op operationeel niveau. Op strategisch niveau benadrukte de doctrine de noodzaak van internationale samenwerking door middel van coalitieoorlogvoering en voor capaciteitsopbouw van lokale partners en bondgenoten. Op operationeel niveau gaf de regering van Obama prioriteit aan geheime oorlogsvoering. Hierbij werd er steeds meer gebruik gemaakt van technologische platforms en operaties van speciale eenheden om strategische en operationele doelstellingen buiten de publiciteit te houden.⁵⁸ In de Obama-doctrine stond het externaliseren van de lasten van oorlogsvoering naar menselijke en technologische omgevingen centraal, dit gebeurde ook in het Midden-Oosten.⁵⁹ In de Obama-doctrine is een verschil te constateren met het beleid van Bush. In het beleid van Bush was er voornamelijk aandacht voor de unilaterale rol van de VS in wereldse problematieken, waarbij Obama de nadruk wilde leggen op multilateralisme.⁶⁰

Er kunnen nog andere beleidskenmerken worden toegeschreven aan de Obama-doctrine, volgens politiek wetenschapper Robert R. Kaufman. Als eerste stelt hij dat in de Obama-doctrine centraal stond dat de wereld beschermd moest worden tegen de arrogantie van Amerikaanse macht.⁶¹ Dit staat haaks op het idee van Amerikaans exceptionalisme, waarbij het idee is dat Amerika's unieke karakter juist gedeeld zou moeten worden. Een tweede punt is het omarmen van multilateralisme en kleine coalities, in plaats van unilateralisme.⁶² Een ander kenmerk heeft betrekking op het gebruik van geweld. In de Obama-doctrine was er minder

---

⁵⁷ Andreas Krieg, 'Externalizing the burden of war: the Obama Doctrine and US foreign policy in the Middle East' *International Affairs* 92 (2016) 1, 97-113, aldaar 103.

⁵⁸ Krieg, 'Externalizing the burden of war', 104.

⁵⁹ Ibidem, 104.

⁶⁰ Ibidem, 103.

⁶¹ Robert G. Kaufman, 'Prudence and the Obama Doctrine', *Orbis* 58 (2014) 3, 441-459, aldaar 443.

⁶² Kaufman, 'Prudence and the Obama Doctrine', 443.

ruimte voor geweld, en werd het gezien als een laatste uitweg.⁶³ Ook dit idee staat tegenover het beleid van Bush. In dat beleid werd geweld als noodzakelijk gezien, wanneer de Amerikaanse waarden en vrijheden op het spel stonden. Daarnaast stelt Kaufman dat er bij Obama ook meer focus was op het gebruik van ‘soft power’. Dit heeft betrekking op het accepteren van de afname van de Amerikaanse dominantie.⁶⁴

Obama erfde een bloedige strijd in het Midden-Oosten van zijn voorganger. Naast de strijd in Irak en Afghanistan kreeg de president te maken met twee andere ontwikkelingen: de Arabische Lente en de groei van terreurbeweging Islamitische Staat. Obama maakte een einde aan de Amerikaanse betrokkenheid in Irak door zijn troepen terug te trekken in 2011. Dit was één van de beloftes van zijn verkiezingscampagne. Maar tot aan zijn laatste dagen als president bleef de Verenigde Staten betrokken bij conflicten in het Midden-Oosten.⁶⁵

Waar Bush een hoofdrol zag voor de VS, zocht Obama juist naar bondgenoten en coalities om het probleem aan te pakken. Om de lasten van de oorlog te verdelen werd er door de VS militaire hulp verleend aan Arabische bondgenoten, met name Egypte, Jordanië en de Golfstaten.⁶⁶ Hoewel het decennia oude beleid van de VS in het Midden-Oosten is om militairen op te leiden, uit te rusten en te adviseren, is de regering van Obama de eerste die rechtstreeks heeft vertrouwd op het Arabische militaire vermogen om regionale dreigingen in te dammen.⁶⁷ Dit past dus goed bij het de Obama-doctrine. Ook ligt er hier nadruk op multilateralisme in plaats van unilateralisme. Deze sterke multilaterale tendens past bij de voorbeeldfunctie van het Amerikaans exceptionalisme.

Ondanks dat dit de kern vormt van wat Obama in gedachten had met zijn presidentschap, is er ook veel kritiek gekomen op zijn buitenlandbeleid.⁶⁸ Hij werd bekritiseerd vanwege hypocrisie. Onder Obama vonden er namelijk verschillende unilaterale acties van de VS plaats en er was militaire interventie om de nationale belangen van de VS te verdedigen. Voornamelijk de acties van de Verenigde Staten in Syrië riepen kritiek en vragen op over de waarden van multilateralisme en terughoudendheid. De Verenigde Staten leidden de interventie in Syrische burgeroorlog. In 2014 startte de VS een grootschalige militaire campagne van luchtaanvallen op Syrië.⁶⁹

---

⁶³ Kaufman, ‘Prudence and the Obama Doctrine’, 444.

⁶⁴ Ibidem, 446.

⁶⁵ Ibidem, 44.

⁶⁶ Krieg, ‘Externalizing the burden of war’, 107.

⁶⁷ Ibidem, 107.

⁶⁸ Kaufman, ‘Prudence and the Obama Doctrine’, 455.

⁶⁹ Ibidem, 455.

Zoals in deze paragraaf is besproken, had Obama een andere rol voor Amerika voor ogen dan Bush. Obama zocht in een globaliserende wereld naar coalities en multilateralisme om problemen aan te pakken. In de meeste gevallen zag hij geen unilaterale rol weggelegd voor de VS, want Obama begreep het belang van bondgenoten en samenwerken. Ook lag er nadruk op lokale partijen in het Midden-Oosten, die volgens Obama het heft in eigen handen moesten nemen, om te zorgen voor betere omstandigheden. Unilaterale acties waren niet uitgesloten, zoals in Syrië. Ondanks dat de droneaanvallen in Syrië in strijd lijken te zijn met het internationaal recht, is het minder duidelijk dat de internationale wet- en regelgeving werd genegeerd, zoals dat was gebeurd bij Bush in 2003.⁷⁰ Het is bij Obama dan ook lastiger te zeggen wat de rol voor het Amerikaans exceptionalisme is in zijn buitenlandpolitiek. Vanwege de nadruk op multilateralisme, coalities en internationale samenwerking neigt Obama's Amerikaans exceptionalisme naar de voorbeeldfunctie te gaan, al zijn er wel missionaire karakteristieken aanwezig geweest in zijn buitenlandbeleid.

---

⁷⁰ Ibidem, 455.

Paragraaf 3.2 Analyse van speeches

In deze paragraaf zullen citaten uit speeches van Obama met betrekking tot zijn buitenlandbeleid in het Midden-Oosten geanalyseerd worden. De citaten geven een beeld van de manier waarop Obama zijn boodschap uitte. In de analyse is er gezocht naar dezelfde karakteristieken als bij de speeches van Bush. In de analyse van de speeches heb ik bevonden dat het Amerikaans exceptionalisme op verschillende manieren door Obama werd gebruikt als instrument in de buitenlandpolitiek.

In de speeches van Obama ligt nadruk op multilateralisme en coalities om internationale problemen aan te pakken, ook in de strijd tegen het terrorisme.

For years, our efforts in Afghanistan have lacked the resources needed to achieve our goals. And that's why the United States has recommitted itself to a clear and focused goal -- to disrupt, dismantle, and defeat al Qaeda in Afghanistan and Pakistan, and to prevent their return to either country in the future. This effort cannot be America's alone. All of NATO understands that al Qaeda is a threat to all of us, and that this collective security effort must achieve its goals.⁷¹

In 2009 stelt Obama dat de VS de strijd in het Midden-Oosten niet alleen aankan en dat er hulp van andere NAVO-landen nodig is. Hij geeft aan dat het in het collectief belang is om terrorisme aan te pakken. Ook de Amerikaanse troepen onder Bush hadden internationale steun, toch zag Bush voornamelijk een rol voor de VS weggelegd in de strijd tegen het terrorisme.

We have to broaden our tools to include diplomacy and development; sanctions and isolation; appeals to international law; and, if just, necessary and effective, multilateral military action. In such circumstances, we have to work with others because collective action in these circumstances is more likely to succeed, more likely to be sustained, less likely to lead to costly mistakes.⁷²

In 2014 sprak Obama bij de Amerikaanse militaire academie over zijn buitenlandbeleid. Hij stelt dat de VS meer gebruik moet gaan maken van diplomatie en alleen moet overgaan tot

---

⁷¹ Barack Obama, 'News Conference by President Obama', (4 april 2009), <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/news-conference-president-obama-4042009> geraadpleegd op 7 januari 2021.

⁷² Barack Obama, 'Remarks by the President at the United States Military Academy Commencement Ceremony', (28 mei 2014), <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/05/28/remarks-president-united-states-military-academy-commencement-ceremony> geraadpleegd op 14 januari 2021.

militaire actie wanneer dit echt nodig is. Echter, hij stelt wel dat dit multilaterale acties moet zijn. Samenwerken staat hoog in het vaandel voor Obama, hij redeneert dat het de kans op falen verkleint.

In 2015, bijna aan het einde van Obama's ambtstermijn, verwoordt hij de wens voor een multilaterale aanpak nog eens. Dit past bij de zijn doctrine, die in de vorige paragraaf besproken is.

Looking to the future instead of the past, making sure we match our power with diplomacy and use force wisely, building coalitions to meet new challenges and opportunities, leading always with the example of our values—that's what makes us exceptional. That's what keeps us strong. That's why we have to keep striving to hold ourselves to the highest of standards: our own.⁷³

Obama gebruikt het Amerikaans exceptionalisme ook in zijn retoriek om bij te dragen aan het idee van de VS als leider der naties. Dit staat haaks op het beleid van Obama om door middel van samenwerking internationale problemen aan te pakken. Het exceptionalistisch missionair discours is namelijk niet in Obama's retoriek uitgesloten. In het volgende citaat spreekt Obama over de VS als anker in wereldwijde veiligheid. Hierin stelt hij dat de lasten van dit leiderschap zwaar zijn, maar dat de wereld op een betere plek is omdat de VS de lasten heeft gedragen. In deze zin draagt Obama bij aan het idee van de VS als wereldleider, net als Bush dat in meerdere gevallen deed.

My fellow Americans, for nearly seven decades, the United States has been the anchor of global security. This has meant doing more than forging international agreements -- it has meant enforcing them. The burdens of leadership are often heavy, but the world is a better place because we have borne them.⁷⁴

---

⁷³ Barack Obama, 'Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union', (20 januari 2015), <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-before-joint-session-the-congress-the-state-the-union-20> geraadpleegd op 8 januari 2021.

⁷⁴ Barack Obama, 'Remarks by the President in Address to the Nation on Syria' (10 september 2013), <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/09/10/remarks-president-address-nation-syria> geraadpleegd op 7 januari 2021.

Ondanks dat Obama over de VS spreekt als een leider, nuanceert hij dit in het volgende citaat. Hij stelt dat de VS niet een politieman is van andere naties, die alles in de wereld gaat oplossen.

America is not the world's policeman. Terrible things happen across the globe, and it is beyond our means to right every wrong. But when, with modest effort and risk, we can stop children from being gassed to death, and thereby make our own children safer over the long run, I believe we should act. That's what makes America different. That's what makes us exceptional.⁷⁵

Echter, hij spreekt wel over een exceptionele rol voor de VS. Obama spreekt in het bovenstaande citaat over de gifgasaanvallen op burgers in Syrië door het leger van Assad, waarbij veel burgerslachtoffers vielen. Obama stelde dat in deze situatie mensenrechten werden geschonden. In dit citaat stelt Obama dat hij vindt dat de VS moet optreden, en dat dit Amerika exceptioneel maakt. Hierin gebruikt hij letterlijk het woord exceptioneel. In deze speech probeerde Obama het congres over te halen om een oorlog tegen het regime van Assad in Syrië goed te keuren. Het exceptionalistisch discours werd in dit geval door Obama gebruikt om het Amerikaanse congres te overtuigen en als een geloof om aan vast te klampen, door nadruk te leggen op de exceptionele rol van de VS in de wereld.

Ook in een andere speech gebruikt hij deze retoriek. In het volgende citaat stelt Obama dat de VS de leider is in strijd tegen terrorisme, en dat geen ander land die positie kan innemen. Deze houding past meer bij de missionaire kant van het Amerikaans exceptionalisme, terwijl er anderzijds veel nadruk in Obama's beleid zit op multilateralisme. Dat past beter bij de voorbeeldfunctie van het Amerikaans exceptionalisme.

The danger for the world is that the United States, after a decade of war -- rightly concerned about issues back home, aware of the hostility that our engagement in the region has engendered throughout the Muslim world -- may disengage, creating a vacuum of leadership that no other nation is ready to fill.⁷⁶

In de speeches van Bush kwam overtuigend naar voren dat de Amerikaanse waarden van democratie en vrijheid voor hem hoog in het vaandel stonden en dat deze gedeeld moesten

---

⁷⁵ Ibidem.

⁷⁶ Barack Obama, 'Remarks by President Obama in Address to the United Nations General Assembly' (24 september 2013), <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/09/24/remarks-president-obama-address-united-nations-general-assembly> geraadpleegd op 8 januari 2021.

worden met de rest van de wereld, zelfs als daar soms geweld aan te pas moest komen. Obama is in zijn retoriek voorzichter, zoals uit het volgende citaat blijkt. Obama beschouwt die waarden als universeel, maar hij is voorzichtig met de nadruk op het verspreiden van die waarden.

They know that America is great not just because we're powerful, but also because we have a set of values that the world admires, that we don't just think about what's good for us, but we're also thinking about what's good for the world. That's what makes us special. That's what makes us exceptional.⁷⁷

In latere speeches van Obama komt er meer nadruk te liggen op de promotie van vrijheid, democratie en een markteconomie. Een trend die ook bij Bush te zien was. Obama is voorzichtiger in zijn woordkeuze door te stellen dat de VS die waarden promoot, in plaats van deze af te dwingen. Bij het Amerikaans exceptionalisme past het beschouwen van de Amerikaanse waarden als universeel. Obama brengt nog een nuance aan het verhaal, namelijk dat hij de verspreiding van die waarden niet ziet gebeuren door unilaterale en militaire acties.

Now, to say that these are America's core interests is not to say that they are our only interests. We deeply believe it is in our interests to see a Middle East and North Africa that is peaceful and prosperous, and will continue to promote democracy and human rights and open markets, because we believe these practices achieve peace and prosperity. But I also believe that we can rarely achieve these objectives through unilateral American action, particularly through military action.⁷⁸

Er zijn meer gelijkenissen in de retoriek te constateren met Bush. Een ander kenmerk van de missionaire houding van Amerikaans exceptionalisme komt in de speeches van Obama naar voren. In het volgende citaat stelt Obama dat unilaterale acties niet uitgesloten zijn, en dat de VS direct actie zal ondernemen wanneer het land zichzelf moet verdedigen tegen terrorisme, zonder samenwerking met andere landen. Unilaterale acties zijn een kenmerk van het missionaire aspect van Amerikaans exceptionalisme. Tijdens Obama's presidentschap werd

---

⁷⁷ Barack Obama, 'Remarks at an Obama Victory Fund 2012 Fundraiser in New York City', (30 november 2011), <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-obama-victory-fund-2012-fundraiser-new-york-city-9> geraadpleegd op 8 januari 2021.

⁷⁸ Barack Obama, 'Remarks by President Obama in Address to the United Nations General Assembly' (24 september 2013), <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/09/24/remarks-president-obama-address-united-nations-general-assembly> geraadpleegd op 8 januari 2021.

hem verwijt dat ook hij unilateraal te werk is gegaan met betrekking tot de burgeroorlog in Syrië.

Wherever possible, we will build the capacity of our partners, respect the sovereignty of nations, and work to address the root causes of terror. But when it's necessary to defend the United States against terrorist attack, we will take direct action.⁷⁹

In de onderzochte speeches van Obama en in de literatuur komt duidelijk naar voren dat de hij een duidelijke voorkeur had voor multilateralisme en samenwerking, om internationale problemen aan te pakken. In dit opzichte kan Obama's beleid worden gekoppeld aan de voorbeeldfunctie van Amerikaans exceptionalisme. De Obama-doctrine legde nadruk op een anti-interventionistisch beleid, ook een kenmerk van de voorbeeldfunctie van het Amerikaans exceptionalisme. Echter, in de praktijk ging dit niet altijd op. De Amerikaanse betrokkenheid in Syrië is hiervan een voorbeeld. Toch probeerde Obama minder dan Bush de focus te leggen op de Amerikaanse macht. Hij had de wens om problemen op een lokaal niveau op te lossen. Ook was er bij Obama minder nadruk dan bij Bush op het verspreiden van democratie, vrijheid en een markteconomie. Wel gebruikte Obama het exceptionalistisch discours om bij te dragen aan het idee van een leidende rol van de Verenigde Staten in de wereldproblematieken, ook in het discours over de bestrijding van terrorisme en de oorlog in het Midden-Oosten. Het is bij Obama minder duidelijk tot welke van de twee houdingen hij gerekend kan worden. Obama combineert veel elementen van een voorbeeldfunctie met enkele missionaire aspecten van Amerikaans exceptionalisme.

---

⁷⁹ Ibidem.

Conclusie

In dit onderzoek is onderzocht op welke manier Bush en Obama het Amerikaans exceptionalisme als instrument hebben gebruikt in hun buitenlandpolitiek met betrekking tot de situatie in het Midden-Oosten. Als eerste is er vastgesteld dat het Amerikaans exceptionalisme zich in de praktijk in grofweg twee houdingen kan uiten. De eerste is een missionaire houding, gekenmerkt door een actief en interventionistisch beleid. De tweede is de voorbeeldfunctie, gekenmerkt door een passiever en anti-interventionistisch beleid. In dit onderzoek waren deze twee houdingen van het Amerikaans exceptionalisme het kader waarin het buitenlandbeleid en de speeches werden geplaatst. Om te kijken hoe Amerikaans exceptionalisme als instrument werd gebruikt is naast een analyse van het buitenlandbeleid in het Midden-Oosten, ook gekeken naar speeches die betrekking hadden op dit buitenlandbeleid. De speeches vormden de verantwoording van het buitenlandbeleid, en daarom kan vanuit die speeches worden geconcludeerd hoe Amerikaans exceptionalisme als instrument werd gebruikt.

Bush was het eerste onderzoeksobject en uit de bestaande literatuur kan worden geconcludeerd dat er in zijn *War on Terror* veel kenmerken van de missionaire houding naar voren zijn gekomen. De analyse van speeches bevestigt dat Bush voornamelijk een missionair exceptionalistisch beleid heeft gevoerd. Bush gebruikte het Amerikaans exceptionalisme op verschillende manieren. Ten eerste gebruikt Bush het als een houding om op terug te vallen. Hij gebruikte het ook als een geloof om aan vast te klampen in zijn strijd tegen het terrorisme. Ook gebruikt Bush het exceptionalisme als een legitimatie van zijn beleid. Tevens werd het Amerikaans exceptionalisme door Bush gebruikt als een moreel activisme en ten slotte om bij te dragen aan het idee van de VS als wereldleider.

In het onderzoek naar het beleid van Obama is het minder duidelijk tot welke kant van Amerikaans exceptionalisme hij gerekend kan worden. In vergelijking tot Bush legde Obama veel meer nadruk op multilateralisme en coalities, daarnaast was zijn beleid ook minder interventionistisch dan Bush. Dit neigt meer naar de voorbeeldfunctie van het Amerikaans exceptionalisme. Echter, dit sluit interventie en unilateralisme tijdens Obama's presidentschap niet uit. De Amerikaanse betrokkenheid in Syrië heeft reden gegeven tot twijfel aan de koers van het beleid. In de analyse van de speeches blijkt dat deze tweedeling ook in de retoriek naar voren is gekomen. Enerzijds lag de nadruk op multilateralisme en samenwerking, dit kwam vrijwel in elke speech naar voren. Anderzijds gebruikte Obama het Amerikaans exceptionalisme ook als instrument om bij te dragen aan het idee van de VS als leider van alle

naties en als een vorm van legitimatie voor eventuele unilaterale acties. Hierin zit een overeenkomst met Bush.

Bush past overduidelijk beter bij de missionaire houding en Obama neigt meer naar een voorbeeldfunctie. Zowel Bush als Obama gebruikte het Amerikaanse exceptionalisme als instrument om bij te dragen aan het idee als leider van naties en voor de legitimatie van unilaterale acties. Bush, en Obama tot een zekere hoogte, gebruikte het Amerikaans exceptionalisme als een geloof om aan vast te klampen in hun retoriek. Bush had een ander doel met Amerika voor ogen dan Obama en dat uit zich ook in het beleid. Bush zag Amerika als een sterke wereldspeler die zijn rol als president zag om bij te dragen aan dat idee en ook naar dat idee te handelen. Obama zag voor de VS ook een grote rol weggelegd in de internationale betrekkingen. Alleen was voor Obama globalisering en ontwikkeling van internationale samenwerking belangrijker, ook met betrekking tot het buitenlandbeleid van de VS.

De toegepaste onderzoeksmethoden hebben inzicht geboden in het gebruik van Amerikaans exceptionalisme als instrument in het buitenlandbeleid van beide presidenten. Echter, voor aanvullend onderzoek zou het een waardevolle toevoeging zijn om ook speeches te analyseren van hooggeplaatste ministers en adviseurs van Bush en Obama. Naast hun adviserende rol, hebben zij namelijk een belangrijke rol in de uitvoering van het beleid.

Dit onderzoek verbindt het historische kader van Amerikaans exceptionalisme met politicologie en de praktijk. Door de twee presidenten te vergelijken draagt dit onderzoek bij aan het voortdurende debat over Amerikaans exceptionalisme in de eenentwintigste eeuw. Anderzijds verschaft dit onderzoek tevens kansen voor ander politiek-historisch onderzoek. Het presidentschap van Donald Trump is tot een einde gekomen en dat maakt de weg vrij voor een nieuwe casestudy. Waar hij in 2015 het idee exceptionalisme nog verafschuwde, was het in 2020 een speerpunt van zijn nieuwe campagne.⁸⁰ Nu Joe Biden is aangetreden als de 46^e president van de Verenigde Staten is er voor de historici een taak om te kijken hoe Amerikaans exceptionalisme door de regering van Trump is gebruikt als instrument, om zo bij te dragen aan het debat over Amerikaans exceptionalisme in de eenentwintigste eeuw.

---

⁸⁰ Nicole Gaudiano, 'Trump wants to teach 'American exceptionalism,' an idea he once disavowed' (versie 20-08-2020) <https://www.politico.com/news/2020/08/24/trump-teach-american-exceptionalism-401060> geraadpleegd op 15 januari 2020.

Literatuurlijst

Primaire Bronnen

Barack Obama, 'Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union', (20 januari 2015), <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-before-joint-session-the-congress-the-state-the-union-20> geraadpleegd op 8 januari 2021.

Barack Obama, 'News Conference by President Obama', (4 april 2009), <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/news-conference-president-obama-4042009> geraadpleegd op 7 januari 2021.

Barack Obama, 'Remarks at an Obama Victory Fund 2012 Fundraiser in New York City', (30 november 2011), <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-obama-victory-fund-2012-fundraiser-new-york-city-9> geraadpleegd op 8 januari 2021.

Barack Obama, 'Remarks by the President at the United States Military Academy Commencement Ceremony', (28 mei 2014), <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/05/28/remarks-president-united-states-military-academy-commencement-ceremony> geraadpleegd op 14 januari 2021.

Barack Obama, 'Remarks by President Obama in Address to the United Nations General Assembly' (24 september 2013), <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/09/24/remarks-president-obama-address-united-nations-general-assembly> geraadpleegd op 8 januari 2021.

Barack Obama, 'Remarks by the President in Address to the Nation on Syria' (10 september 2013), <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/09/10/remarks-president-address-nation-syria> geraadpleegd op 7 januari 2021.

George W. Bush 'State of Union Adress', (20 januari 2004), <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2004/01/20040120-7.html>, geraadpleegd op 31 december 2020.

George W. Bush, 'Address to the Joint Session of the 107th Congress', (20 september 2001), <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html> geraadpleegd op 16 december 2020.

George W. Bush, 'Adress to the United Nations General Assembly' (10 november 2001), <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/11/20011110-3.html> geraadpleegd op 16 december 2020.

George W. Bush, 'President Bush's Second Inaugural Address', (20 januari 2005), <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=4460172&t=1610016649745> geraadpleegd op 31 december.

George W. Bush, 'ultimatum speech from the Cross Hall in the White House', (17 maart 2003), <https://www.theguardian.com/world/2003/mar/18/usa.iraq> geraadpleegd op 20 december.

Secundaire literatuur

De Tocqueville, Alexis, Eduardo Nolla (red.), *Democracy in America: In Two Volumes* (Indianapolis 2012).

Dietrich, John. W., *The George W. Bush Foreign Policy Reader: Presidential Speeches with Commentary* (Abingdon, 2005).

Gaudio, Nicole, 'Trump wants to teach 'American exceptionalism,' an idea he once disavowed' (versie 20-08-2020) <https://www.politico.com/news/2020/08/24/trump-teach-american-exceptionalism-401060> geraadpleegd op 15 januari 2020.

Holsti, Kalevi J., 'Exceptionalism in American Foreign Policy: Is it Exceptional?' *European Journal of International Relations* 17 (2010) 3, 381-404.

Hurst, Steven, *The United States and Iraq since 1979: Hegemony, Oil and War* (Edinburgh 2009).

Kaufman, Robert G., 'Prudence and the Obama Doctrine', *Orbis* 58 (2014) 3, 441-459.

Krieg, Andreas, 'Externalizing the burden of war: the Obama Doctrine and US foreign policy in the Middle East' *International Affairs* 92 (2016) 1, 97-113.

Kupchan, Charles A., 'The Clash of Exceptionalisms: A New Fight over an Old Idea' *Foreign Affairs* 97 (2018) 2, 139-149.

Lindsay, James M., 'George W. Bush, Barack Obama and the future of US global leadership' *International Affairs* 87 (2011).

Malone, David, *The International Struggle Over Iraq: Politics in the UN Security Council 1980-2005* (Oxford 2006).

McCoy, Terrence, 'How Joseph Stalin Invented "American Exceptionalism"' *Atlantic* 15 maart 2020, geraadpleegd op 20 november 2020.

McCrisken, Trevor B., *American Exceptionalism and the Legacy of Vietnam: US Foreign Policy Since 1974* (Basingstoke 2003).

Nayak, Meghana V., Christopher Malone, 'American Orientalism and American Exceptionalism: A Critical Rethinking of US Hegemony.' *International Studies Review* 11(2019) 2: 253–273.

Nymalm, Nicola, Johannes Plagemann, 'Comparative Exceptionalism: Universality and Particularity in Foreign Policy Discourse' *International Studies Review* (2019) 21, 12-37.

Onuf, Peter, 'American Exceptionalism and National Identity' *American Political Thought* 1 (2012) 1, 77-100.

Paine, Thomas, *Common Sense* (Auckland 2008).

Restad, Hilde E. *American Exceptionalism: An Idea that Made a Nation and Remade the World* (Abingdon 2015).

Sachs, Jeffrey D., *A New Foreign Policy: Beyond American Exceptionalism* (New York 2018).

Squiers, Anthony, *The Politics of the Sacred in America: The Role of Civil Religion in Political Practice* (New York 2018).

Thompson, Alexander, *Channels of Power: The UN Security Council and U.S. Statecraft in Iraq* (New York 2010).

Tomes, Robert R., 'American Exceptionalism in the Twenty-First Century' *Survival* 56 (2014) 1, 27-50.